

Til en nasjonal begivenhet lik den som fant sted 1. februara 1942 hører militær salutt og kirkelig klokkeklang. Hverken salutten eller klokkeklangen manglet, men det var bandittene «Osvald» og «Dagfinn» som besørget salutten med sine bomber mot Østbane- og Vestbanestasjonen, og kirkens bidrag bestod i domprost Fjellbus provokasjons-gudstjeneste i Nidarosdomen, som innledning til det Berggravske hyrdebrev og den geistlige «embetsnedleggelse».

Denne voldsomme mottagelse av den nasjonale regjering viser at det var sterke krefter i virksomhet for å hindre en lovlig ordning av styret i Norge, eventuelt for å framtinge en annen ordning. At det høyeste presteskap og Moskva-kommunistene her var kommet på samme front viser at begge grupper var redskaper for krefter utenfor landets grenser, skriver Aftenposten. Uten vanskelighet gjenkjenner man i denne merkelige allianse en norsk avspeiling av alliansen mellom England og bolsjevikene.

At en lovlig ordning av vårt riksstyre var ønskelig og nødvendig er alle anstendige nordmenn enig i. Spørsmålet blir derfor om noen annen løsning hadde vært mulig på det tidspunkt den nasjonale regjering overtok makten. Dette spørsmål kan bare besvares ut fra de foreliggende historiske kjensgjerninger.

Etter beslutningen i det øverste allierte krigsråd i London 28. mars 1940 visste enhver avisleser at Norges nøytralitet ikke lenger vilde bli respektert av England og Frankrike. Natten mellom 7. og 8. april ble denne beslutning satt i verk uten norsk motstand, bortsett fra papirprotester av samme sort som ved Jøssingfjord-angrepet. Den norske regjering var dermed uhjelpelig kompromittert som uøytral.

Til tross for dette erklærte den tyske minister i Oslo på riksstyrets vegne at den tyske motaksjon 9. april ikke hadde til hensikt no eller i framtiden å angripe kongeriket Norges territoriale integritet og politiske selvstendighet. Aksjonen skyldtes ene og alene Englands og Frankrikes angrep på Norge og den norske regjering manglende evne og vilje til å forsvare landets nøytralitet. Dette forsvaret overtok derfor den tyske krigsmakt så lenge krigen varte. Riksstyret ventet at den norske regjering vilde motta den tyske aksjon med forståelse og heller ikke gjøre motstand i dette tilfelle.

Den norske regjeringens svar var som kjent Kohts krigserklæring til Tyskland samtidig med at regjering, konge og storting rømte og overlot den forsvarsløse hovedstad og landets sentraladministrasjon til seg selv.

I denne situasjon gjenstod bare en mulighet for å bevare et lovlig styre på norske hender, nemlig at det eneste anerkjente politiske parti Samling, og Quisling grep statsdannet en regjering og søkte å bringe kongen til bevissthet om sitt ansvar. Dette parti var Nasjonal Samling, og Quisling grep statsthorret som Nygaardsvold hadde rømt ifra og reddet derved i første omgang Norges politiske selvstendighet.

Fra tysk side vistest full forståelse av Norges fortvilede stilling. Det tyske rikets befullmektigede, minister Bräuer, oppsøkte personlig kongen på Elverum for å få ham til å vende tilbake og overta sine forfatningsmessige plikter.

Men Nygaardsvold-regjeringen og kongen stolte på at England skulde komme dem til hjelp og sendte ut et kommunike datert 10. april undertegnet Johan Nygaardsvold. I dette hevdtes at «Nygaardsvolds regjering fortsatt er den eneste lovlige norske regjering». I kommunikeet manes det norske folk til motstand. I et påskrift undertegnet Haakon R. sluttet kongen seg til dette.

Nygaardsvold-regjeringen var rømt og hadde berøvet seg adgangen til å utøve sin myndighet. Dette faktum ble til overmål bekreftet i et nytt opprop datert 13. april, undertegnet Haakon. I dette uttaler kongen ordrett: «Stillingen er den at jeg i dag ikke kan meddele hvor i Norge jeg, kronprinsen og regjeringen oppholder oss». Han sluttet med ordene: «Gud bevare Norge!» Hvilket under disse vanvittige forhold syntes meget nødvendig.

Om aftenen 14. april opptrådte Berggrav i radio og forklarte at det no var utsikt til en snarlig lovlig ordning av styret i Norge. Denne «lovlige ordning avslørte seg neste dag å være administrasjonsrådet, utnevnt av Høyesterett, som forinnet hadde gjort for-gjæves anstrengelser for å oppnå forbindelse med kongen. Dermed trådte Quisling tilbake som norsk statsminister etter seks dagers funksjon, i hvilken tid det hadde lykket ham å opprettholde en de facto norsk regjering som hadde spart okkupasjonsmakten fra å overta det norske riksstyre. Quisling hadde i disse seks dager reddet Norges politiske selvstendighet. Med administrasjonsrådet — den «lovlige» ordning Berggrav hadde proklamert — var Norges selvstendighet tapt, og vi fikk rikskommisariatet.

Nygaardsvolds og kongens reaksjon på administrasjonsrådet ble kunngjort fra deres ukjente oppholdssted 17. april og er meget bemerkelsesverdig. Det heter:

Det administrasjonsråd som i de siste dager er blitt opprettet i Oslo for de områder av landet som tyskerne har okkupert, er et nødorgan, som ikke trer i stedet for den norske regjering. Dette råd er tvunget til å styre etter anvisning av den makt som med brutal vold har trengt inn i landet. Den representerer derfor ikke norsk folkevilje og det har ikke rettsgrunnlag i norsk lov.

I dette kommunike fastslår de at styremakten no har gått over i okkupasjonsmaktens hender med administrasjonsrå-

det som utførende organ. For det annet erklærer de administrasjonsrådet for å mangle rettsgrunnlag i norsk lov». Tidligere hadde de erklært Quislings regjering for ulovlig, no erklærte de også administrasjonsrådet for ulovlig, og kom derved i konflikt med Høyesteretts avgjørelse. Nygaardsvold og kongen vilde tydeligvis med sine fraværende personer stille seg hindrende i vegen for ethvert forsøk på en ordning av landets styre.

I et kommunike datert 7. mai, undertegnet av Haakon R. og Nygaardsvold, meddeles at de no oppholder seg i Nord-Norge, etter at deres allierte har funnet det nødvendig å trekke sine tropper tilbake fra Andalsnes og Namsos. De håper dog fra Nord-Norge snart å kunne gjenvinne det øvrige Norge.

I neste kommunike, datert den historiske dag 7. juni, er dette håp gjort til skamme. Det heter:

De allierete regjeringene som var i krig med Tyskland — den britiske, den franske og den polske regjeringen — kom høysinnet Norge til hjelp med menneskap og våpen, og inntil no har det vært mulig å bevare en del av landet for dets lovlige nasjonale regjering. Men krigens harde nødvendighet har tvunget de allierte regjeringene til å samle all sin styrke til kamp på andre fronter, og de har fullt bruk for alle sine menn og alt sitt materiell på disse fronter. Under disse forhold er det umulig å fortsette kampen her oppe i landet mot en overmakt som den tyske... Forsvarets overkommando har derfor tilrådt kongen og regjeringen inntil videre å oppgi kampen innen landet. Og kongen og regjeringen har funnet det å være sin plikt å følge dette råd. De flytter derfor no ut av landet.

Kommunikeet er undertegnet Haakon, Johan Nygaardsvold. Dermed kjente man i det minste herrenes adresse, nemlig London. Men de var no mindre enn noen sinne i stand til å utøve den regjeringsmakt de stakk ifra 9. april. No kunde deres personer i England formodentlig, så gjerne de enn vilde, ikke lenger stille seg i vegen for en ordning i Norge. Men deri tok man feil.

I et kommunike fra London 24. juni er emigrantregjeringen blitt alarmert over det som i mellomtiden foregikk her heime, nemlig bestrebelsene fra de fire store partier med tilslutning av Arbeidernes faglige Landsorganisasjon for å få dannet et lovlig norsk riksstyre til avløsning av det midlertidige administrasjonsråd, som ifølge Nygaardsvold og kongens avgjørelse savnet rettsgrunnlag i norsk lov. I kommunikeet heter det:

En nyordning av styret i Norge således som man planlegger det, kan ikke bli gyldig og kan ikke få noen virkning hverken for kongens eller regjeringens stilling.

Men hvordan det ulykkelige norske folk skulde ordne sitt styre under okkupasjonen, bekymret ikke kongen og Nygaardsvold, bare de nominelt kunde beholde sine verdigheter som norsk konge og norsk statsminister. Uten disse titler vilde deres personer være verdiløse i Englands politiske spill med sine emigrantregjeringer.

Krisen måtte imidlertid finne en løsning. Hensynet til det norske folk måtte gå foran hensynet til emigrantene. Kommunikeet fra London hadde ingen virkning, og 27. juni 1940 sendte Stortingets presidentskap følgende brev:

7 April
midtpå
dagen
ble 9.4.40
Evanspart
7.4.40
regjering
opp kamp
11.4.40
Retning
Nord
Skrub
Invap
Regim
Kontak
Fr. Sted

av. O. Omberg

TIL NORGES LEGASJON,

LONDON.

Stortingets presidentskap ber Dem overrekke H. M. HAAKON personlig følgende ærbødige framstilling:

Siden Oslo og omliggende distrikt den 9. april og følgende dager ble besatt av tyske tropper, og herr Vidkun Quisling under regjeringens fravær anså seg berettiget til å danne regjering, framstilte det seg for nordmenn av alle yrker og samfunnsklasser i det besatte område som nødvendig under okkupasjonen å få opprettet en ordning som beskyttet befolkningen mot unødige lidelser. Av den grunn utnevntes administrasjonsrådet med de tyske okkupasjonsmyndigheters godkjennelse av 15. april for å lede den sivile forvaltning i de besatte områder. Det ble på forhånd gjort forsøk på å komme i forbindelse med Deres Majestet for å få denne ordning godkjent. Da det ikke lyktes, anså Høyesterett å burde foreta utnevnelsen av rådet.

Dette skritt bidrog til å skape ordnede forhold og har gitt befolkningen den trygghet som var mulig under de rådende omstendigheter.

Etter at hele landet var blitt besatt av tyske tropper og kongen og regjeringen hadde forlatt landet, kom spørsmålet opp om å endre denne ordning. De medlemmer av Stortingets presidentskap som har kunnet komme til stede, har derfor sammen med representanter for de fire politiske partier og Arbeidernes laglige Landsorganisasjon vært samlet i Oslo siden 14. juni og har hatt rådslagninger, delvis sammen med administrasjonsrådet.

På grunnlag av disse rådslagninger mellom de ovennevnte representanter er følgende avtale truffet med de tyske myndigheter:

Da kongen og hans regjering befinner seg utenfor Norge og derfor er forhindret fra å utøve de funksjoner som ifølge forfatningen tilligger dem, anser Stortingets presidentskap det som sin plikt mot land og folk å utnevne et riksråd.

Stortinget innkalles derfor for å gi sitt samtykke til dette skritt og for å fatte nærmere beslutninger om riksrådets fullmakt i spørsmålet om landets forvaltning.

Stortingets presidentskap framsetter for Stortinget forslag om å fatte sådan beslutning:

1) Den fullmakt som ble gitt regjeringen Nygaardsvold ved møtet 9. april er ute av kraft.

2) Regjeringen Nygaardsvold kan ikke lenger godkjennes som regjering.

3) Da kongen befinner seg utenfor landets grenser, er han ute av stand til å utøve sin forfatningsmessige funksjoner. — Til dette punkt meddeler presidentskapet at det i erkjennelse av situasjonen har henstilt til kongen å

avstå fra sine forfatningsmessige funksjoner for seg og sitt hus.

4) Riksrådet overtar inntil videre regjeringens virksomhet og kongens forfatningsmessige funksjoner. Nyvalg til Stortinget utsettes til etter fredsslutningen, idet det pålegges riksrådet å anordne nyvalg så snart forholdene gjør det mulig, men seinest tre måneder etter fredsslutningen.

5) De stortingsmedlemmer som for nærværende befinner seg i utlandet, innkalles ikke under det gjenstående av Stortingets funksjonstid og har ikke anledning til å delta i møtene.

6) Inntil nyvalget har riksrådet fullmakt til i overensstemmelse med punkt 4 å fatte de beslutninger som kreves for landets vel.

7) Norges konstitusjonelle statsform som kongerike skal bestå også i framtiden.

Som det framgår er det en forutsetning for denne ordning at kongen for seg og sitt hus avstår fra sine forfatningsmessige funksjoner. Og av hensyn til folkets velferd og landets framtid retter vi, så smertelig det enn føles for norske hjerter, en inntrengende bønn til Deres Majestet om å etterkomme vår henstilling herom.

I tillit til at Deres Majestet vil forstå vår handlemåte, ber vi om å få meddelelse om Deres Majestets beslutning seinest den 12. juli.

Oslo, 27. juni 1940.

Underdanigst

Magnus Nilssen. Gabriel Moseid.
P. Thorvik. Neri Valen.
Ivar Lykke.

Denne alvorlige henstilling fra det norske stortingspresidentskap ble møtt med kaldt avslag i kongens brev til presidentskapet, datert London 3. juli.

(Forts. siste side.)

Hvorfor en regjering Quisling?

(Forts. fra 5. side.)

Tross sin landsflukt vilde han og Nygaardsvold ikke vike plassen for å hjelpe Norge til å få det lovlige norske styre alle partier ønsket for å unngå fullstendig tysk administrasjon og sivilforvaltning. Dette lyder som selvironi når kongen i denne forbindelse ikke skammer seg ved å bruke sitt valgpråk «Alt for Norge».

Kongens avvisning gjorde ingen forandring i Stortingets holdning. Det var flertall for hans avsettelse og tilbakekallelsen av Hamar-fullmakten til Nygaardsvold. Men det skulde vise seg at selv i dette for landets framtid avgjørende øyeblikk kunde den gamle partipolitikk-ånd ikke holdes utenfor.

I punkt 6 hadde Stortinget gått med på inntil nyvalget å gi det nye riksråd fullmakt til «å fatte alle beslutninger som kreves for landets vel». Dermed hadde det sittende storting opphevet seg selv. Men i siste øyeblikk viste det seg at stortingsmennene, når det gjaldt personlig å ofre noe for Norge, ikke var bedre nordmenn enn Nygaardsvold og kongen. De forlangte å bli sittende i den hensikt fortsatt å kunne drive partipolitikk. Denne svindel med uendelige muligheter for forviklinger kunde der Reichskommissar ikke gå med på. 25. september 1940 tok han konsekvensen av situasjonen og konstaterte at kongen og hans hus var avsatt, og regjeringen Nygaardsvold trådt tilbake. For å skaffe politisk ro og unngå for landets velferd forstyrrende intriger, oppløste han de politiske partier med unntagelse av Nasjonal Samling som hadde holdt seg helt utenfor siden Quislings forsøk på å redde landets selvstendighet ble vellet.

No hadde det stått Tyskland fritt å gjøre det herreløse Norge til tysk protektorat. Men i praksis viste Tyskland seg atter som Norges sanne venn. I stedet for Administrasjonsrådet som no hadde overlevd seg selv, oppnevnte der Reichskommissar et kommissarisk norsk statsråd. Aret etter ble de kommissariske statsråder utnevnt til ministre med tilsvarende økning av sin myndighet.

28. januar 1942 forela de norske ministre for Høyesterett spørsmålet om det var forfatningsmessige betenkeligheter ved at Nasjonal Samlings fører, Vidkun Quisling, på ministrenes anmodning dannet en nasjonal norsk regjering til overtagelse av regjeringmakten. Høyesterett behandlet saken i et plenums møte, og fant at det ikke bestod noen sådanne forfatningsmessige betenkeligheter.

I henhold hertil nedla ministeriet 31. januar 1942 sine embeter og henstilte til Quisling å danne en norsk nasjonal regjering. Søndag 1. februar 1942 fulgte Quisling oppfordringen og overtok kongens, regjeringens og stortingets forfatningsmessige funksjoner i kraft av Høyesteretts avgjørelse.

Også ved denne avgjørende anledning viste Tyskland sin konsekvent vennlige holdning overfor det norske folk. Fra kongens og Nygaardsvold-regjeringens flukt om morgenen 9. april 1940, hadde Tyskland gjort alt for å hjelpe Norge til å skaffe seg en lovlig ordning av sitt styre. Kongen og hans regjering hadde lagt alle mulige hindringer i veien, og i det avgjørende øyeblikk svek stortinget for partipolitikkens skyld sin egen beslutning og forspilte den siste sjangse til å danne en norsk regjering på grunnlag av de gamle politiske partier.

Quisling var den eneste som på lovlig grunnlag kunde ha reddet Norges selvstendighet i de forvirrede april-dager 1940. Ved den derpå følgende utvikling ble han vår eneste og siste sjangse til å gjenopprette et norsk riks-styre. 1. februar 1942 ble denne sjangse utnyttet. Fordi nordmenn vil ha norsk styre i Norge, og fordi lovlig norsk styre i Norge no bare er mulig gjennom Nasjonal Samling, har vi en regjering Quisling.

*Da, 9 juli, kom følgende telegram til det svenske U. D.
Regjeringens flak inntil å benekte til god de norske
informerte Venner tyum utrigem er spilt
Dagbladet Nyg arsvold.*